

שניהם פג, כל אותה מנגינת-הסלאיש של אהבה בת שיש עשרה שנה סוסקת-מלים אחדות של מהיבך ושירת החיים הגעלה, חלום-העלומים ויפים-הכל נהפך „לצליל-פעמון, לשריקת-צעדים של אדם „המספק ומשרך את דרכו בעצלתים... ואותה נימת-העצב של אהבה כחבת רועדת גם בספור האהרון שבספר „ראייתו. אברהמילי ורחליה נהארסו זה לזה מתוך אהבה זכה וטהורה והנה הופר „התנאים ופרה האהבה הולך ונובל, עד הגשמות הרכות הולך ונדעך...

ולאחר ימים רבים שוב נפגשו שניהם והדגנכאים של אהבה נושנה חזר ונעוד בלב, והנפש תכלה לפלא-„להחיות את העבר. רנע אחר ומהיצת השנים נעלמת, כל החיים עד יתה נראים למין סעות, האושר שנתרהק נראה להם שוב קרוב לנפשם.

אבל „רחליה נהפכה לנל של עצמות, והמות אורב לה... „ועכשו הכל עבר, אין כלום, אין כלום...

כך נוצת שירת האהבה הכוזבת. שני הספורים האחרונים האלה הם באמת פרי רשמים חיים, אינו איני מימיות רפה של נפש מתודית ביטנה מרפרפת עליהם, והדברים נוגעים עד הלב, ואלו לא בא קבץ הספורים אלא בשבילם - דינו.

ש. עגנון. והיה העקב למי שור. ספור עממי. היצאת י. ח. ברנר. ירושלים חרע"ג.

אחרי הספחת הסעודנת והדקה מן הדקה שמטפלת בדמדומי הרגשות, בסערות נפש ורעידותיה הסמיות מן העין אנו מניעים לספור העם.

במין נלם, שמדבר על-ידי השבעה... לא טוב ממנו גם הבודד בספור, לינת צדק. גם זה מדבר ומדבר עד כדי שעמום על שיגא בודד וזר לכל, וכו' וכו'.

כל אלה הספורים המקומעים-מה שיש בהם מן ה„מציאות-ערנו שזה פרמה ומה שיש בהם מן ה„דמיון-קליפת השום. אין בהם אף ריח של שירה ואבק פיוט, אלא תהלה וסוסם דברי רגשות מרגות ונקרנת מטלת שעמים.

שונים מארבעת הציורים הראשונים- השנים האחרונים. כאן אנו עומדים ומתיחדים עם לב רנש חם, לב רועד ומפרכס. והדברים שם אף הם נונים ורכים, ועושים דשם של תהנת-עצב.

הדברים סוכבים על אהבה שלא באה. הנה שהרית ההיים בעצם והרה, הלב טהור ותם, האהבה עולה וסורהת בלב. שני יצורים רכים קושרים נפשותיהם זו בזו - ומי יעמד לשמן על דרכם? ואולם איזה מלאך-רע אורב להם, ועננה סקרת את שמי חייהם הזכים. אהבה גדולה בלתי-הנויה יוקדת בלב-והם נפרדים זה מזה בתנרת יד החיים האכזרית. השנים תולפות. הוא נשא אשה והוליד בנים - והיא עומדת להשתדך... כל אותן השנים הארוכות נשא „הוא, יצחקיל (בספור „הביעו) את „סוד אהבתו ולאחר שלש עשרה שנה הניע לגלות את סודו, ואותו החלום שלוח אותו כל ימי חייו שוב פרה בלבו ושוב הוא שומע „את סעמיה כקול הכנור, הוא דולה מעיניה את סוד העברי-סוד אהבה, והאושר שהתמהמה- בא סוף סוף, הרנעים היקרים זולפים להם בנחת, שתי הגשמות הנדחות ננאלו משבין...

אבל השמן שוב אורב להם, בדמות הפרוזה שבתיים. היא מתהילה פהאום לדבר על עסקי אמה ושדוכה האהרון, הוא-על אשתו ובניו - וכל הקסם הנסוך על

ספור העם - סעיף הרש"ה בספרותנו, עם העמים החיוני הזורם בו, עם הפשטות והתום האפוקיים עליז - סמן הפראה ותנבורת יצירה היא לספרותנו.

לפי שעה מעטים עדיין אצלנו ספורי העם. אחדים של פריץ של בודיך צבסקי-וחסל. עתה בא גם המספר הצעיר ש. ענגון. כשרונו של ענגון תועה עדיין, הוא נע ונד על חומר מודרני ("לילות" ועוד) שמהגלים בו ניצוצות של פיוט. נכנס לתוך נבולות ארץ-ישראל הדולה משם רשמיותיים; ואולם לירי גלוי כח יצירה ממש יגיע, כמדומה לי, בספורי העם שלו.

הספור ששמו רשום למעלה רב הוא בכמותו מן הספורים הקודמים של מספר זה, אבל חסר הוא תום האגדה, השקט והפשטות שבאותם הספורים הקטנים. והסגנון היפה של ענגון אף הוא נשתנה באן. בלכול-לשונית של כתבי-הקודש, מדרשים ואגרות, סליחות ופזמונים ושאר מיני ספרי יראים - הכל בא כאן בערכוביה, בלא שום מנינה הרמונית. ולפיכך נראים לפעמים הדברים כ"מעשה להמיס" של בעל לשון, כמין "סטיליזציה", שאין בה מן הסגנון החנני הרך של סופר צעיר זה. חוכף לכניסה, בראש הפרק הראשון, מודקרת ובאה הקדמה להוזה מתוך ספר ראים, "בינה לעתים" ואחרי ההקדמה - מין פתיחה שמופה במליצות ובשברי פסוקים ואתה תוהה: למה באים כל אלה? אבל כל מה שאתה תולך ונכנס לנוף הספור יתלוף הרושם שאינו נעים. המספר מכניס אותנו לתוך עולמן של שתי נפשות בישראל, מנשה-החיים ואשתו קריינדיל ששארני, העמלים בחנותם בלי הרף למצוא טרף לנפשם. כל הימים הם כשור לעול, גלחמים בדלות ויגיעים בועת אפס, משלמים גשך ותרבות כדי להחזיק מעמד. סובלים

רעב כחשאי ואינם נכנעים; איזה כח נעלם וכביר יעודדם ובכל ענים הם בעלי הצדקה היותר גדולים בעיר. ולכסוף, כאשר כשל כח הסבל - באה מהפכה בלבם והיהודי מנשה-החיים הלך בעצת אשתו למכוסם נכר ובידו כתב המלצה של הרב לאסקוף נרכות. לפני יציאתו לדרך הוא משאיר לה ארנ ואומר לה בזה הלשון: "זאת עשי, קריינדיל, כי תוציא מן הארנ הזה חוט אחד מדי יום ביומו ומי יתן והיה כי עם כל חוט שאת מושכת למטה יהא נמשך שופע והסד מלמעלה ואף אני מתקרב ונמשך עד מהרה אליך. ואם ירצה השם, והיה עוד פרס יכלו החופים בכד ואבוא אליך ופקדתיך".

יש להעיר דרך-אנב, שפרש קטן זה של משיכת החופים מן הארנ - אף-על-פי שנתיהד תחת עמו של המהבר - אינו כלל ברוח הספור העממי היהודי ודית של אגדה נכריה נודף ממנו.

והנה באים רנעי הפרידה הגונים של הבעל ואשתו: "וקריינדיל משארני עומדת ומסתכלת ודמעותיה תמח בסתר והאבק ימרקן והיא מתאמצת לשמוע אולי יגיע עוד לאוניה משק שעמח הסוסים. אך אין קול ואין קשב. ול"כששקעה חמה עליו החזיר פניו לעירו וקריינדיל משארני נתעלמה בצל החנויות, וערפל כהה וחום של אלול פרש כנפיו על פני העיר ויכס את השדות החשופים, והמצבות הלבנות הבהיקו מתוך שדה הקברות".

כמה קצרות ופשוטות המלים, והמספר מסר לנו כאן תמנה שלמה של שתי הנפשות העלובות עם כל הינון השפוך עליהם. זרק כדי לקלקל את הרושם של השורות הלבניות והפיומיות בא אתריכך הסומון: "רבתרשל-עולם! דאי אתה צדק ומשפטך צדק - אך כאשר עוללת פת כה יהיה מולם של כל שונאי ישראל".

כאהבה, מנשה-חיים פורש מן הישוב, קץ בחיים ונעשה מנחה מן הברית. מתבודד הוא בבתי-הקברות ומרסד את יצועו בין שבני מצבות אבן.

הדפים האלה של הספר הרי הם מנלתינגן של נשמה נסקה בעונה ומלאים שירת צער ונכאים.

כמה מעוררים את הלב הדברים שמנשה-חיים, היושב בדרך דומם באחת הסנות בבית-הקברות, דונה בלבו: "יום המיתה ממשמש ובא וקרני משאתי ננאלת ואני כאשר אכרתי אכרתי. נאולי ישוב בראשי, נשכה מאל ואנשים יכסו אותי במשאון ומאניש יפקד זכרי."

וכך יבלה מנשה-חיים את אחרית ימי המרים בחברת שומר בית-הקברות, יהלך סביבו צמוד-שפתים ואחז סיד נורא ואיום.

אף-על-פי שמקומת רבים בספור זה נכרים בהם רשמית-מלאכה והתגדרות לשונית, אבל בכללו כתוב הוא מתוך הסתכלות ריאלית-פיזית ובין הספורים של מספרינו הצעירים, שרוכס ככלם לשון אחת להם ו, מאנירה אחת, חרי ספורים ממין אלו של ענון עם הנעימה המיוחדת והרכה שלהם חוזן-יצירה מרנן לב.

יצחק רצנבלסון. אנו חיים ומתים. דרמה לירית. היצאת. אחי-ספר, ורשה ברלין תרע"ד.

היה זמן-והוא לא עבר עדין- שסופרינו הצעירים נהו ביהר אחרי המודרניות. הגל של החדש-סנע גם בספרותנו וישמסנה. בין לילה צצו אצלנו מיכטיקים וסימבוליסמים, השרים על "תעלומת ההויה", על "מנגינות הנצח", על "נעטעי נשמה", על "שושנים שחורות" ועל "אריצות רחוקות" - על כל מה

בפרקים הבאים אח"כ מצוירים נדחיו ונלנליו של מנשה-חיים בערים שונות, כיצד נתהפך יהודי זה, אנין-הדעת חס על כבודו כהוג השערה, לקבצן פשוט, לבריה עלובה ומדוכאה. הירדה של מנשה-חיים, מלחמת היצר שבו ושקיעת נשמתו היפה, שמכעה בביצה העניות הבויה - מצוירת בצבעים חיים וריאליים. רושם עז תשאיר התמונה המכהילה של נפילתו האהרונה, כשמנשה-חיים כבר נלכד כלו ברשת היצר, ותאמת האכילה והשתיה תקפה עליו. כל העלכנות שנצברו בנפשו במשך ימים רבים, כל המועקה והלחץ שבלבו התפרצו עתה החוצה ויהודי שפל-ידה זה נעשה למתעד פתאום פורק-עול, שמוק בשכרות, עליצות של הפקרות מלפפת אותו והוא חושף ואוכל, חושף ושותה עד לשכרון, זלל וסוכא מהוך מין תאוה משונה ופראית עד סמסום-החושים וששמוש ההכרה... כל אותה התמונה של האכילה ושתיה מצוירת באמנות נפלאה חיה לעינים בכל שרמוניה.

ומשקרה למנשה-חיים האמן הראשון וכל יגיעו אכד לו בשביל מלוי- האותו סעם אחת - שוב צפוי הוא אלי אכן כל ימיו. סחד איום ויען אין סוף נישבים מכל הדברים המסופרים שם על מצוקות נפשו של מנשה-חיים. כשנתגלה לו פתאום הסוד הנורא, כי אשתו שלבו כלה לה בכל ימי נדחיו, יצאה, כנלל מעות נוראה, והיתה לאיש אחר, והוא הוא הקבצן הנודד, יהנה מסעודת מצוה טיעש כליל שמירת הילד, ילדה של אשתו...

כל הפרק האחרון של הספר יספר לנו על המית-לב של חרטה גדולה, על דכדוכינמש עמוקים מני ים של איש המצדיק עליו את הדיו ומסבל את יסוריו